



André Leysen en de eenheidsvakbond

Redactioneel

In het B.R.T.-programma 'Confrontatie' van 29 april verklaarde de nieuwe voorzitter van het VBO (Verbond Belgische Ondernemers) André Leysen ('Vooruit' van 30.4.84), voorstander te zijn van een eenheidsvakbond. In geen enkel ander dagblad heb ik dit vermeld gezien. Bij navraag op het secretariaat van de heer Leysen, werd me die uitspraak bevestigd.

Ik meende dat een eenheidsvakbond (evb) steeds een socialistische visie was geweest, die zelfs slechts door een linkse minderheid binnen de bonden werd voorgestaan. Wat kan de redenering zijn vanuit het patronaat om tot zulke mening te komen?

Wenselijkheid van een eenheidsvakbond vanuit het patronaat

Eerst en vooral dient opgemerkt dat André Leysen zich als voorzitter van het VBO gemakkelijker persoonlijke uitspraken kan veroorloven dan een partijvoorzitter (zijn mededeling bv. over het niet vergroten van de werkloosheid tijdens 1984 kan slechts ongeveer 14 dagen later op een vergadering besproken worden). Belangrijk is ook dat het VBO uiteraard geen eenduidig blok is. Daarbinnen zijn er spanningen tussen verschillende multinationals, tussen multinationals en KMO's (Kleine en Middelgrote Ondernemingen), tussen nationaal en internationaal kapitaal, tussen bankkapitaal en industriekapitaal, tussen unitaristen en federalisten. (Zie bv. Stouthuyzen in 'Ondernemen' nr. 4/1984: 'Het VBO is meer de som van de grote sectorfederaties dan een verbond, waarin de grote strekkingen die leven bij ondernemers, tot hun recht komen.'; zie ook de ontevredenheid van het VEV — Vlaams Economisch Verbond — over Leysens uitgesproken unitarisme). Daarbij mag men evenmin vergeten dat er ook binnen eenzelfde belangengroep, zoals binnen alle groepen, ook nog verschillende ideologische visies aanwezig zijn. André Leysen zal dus zeker de uitdrukking geven aan wensen die leven binnen het VBO, maar misschien niet door allen, of misschien niet door de meerderheid worden gedeeld. Dit is echter nog geen antwoord op de vraag 'waarom dergelijke stellingname?'

Algemeen kan men stellen dat het voor het patronaat belangrijk is om op lange termijn te kunnen plannen wat betreft prijzen, kosten, winst, productie enz. Om dit te kunnen doen moet men duidelijke gegevens hebben van kostprijzen, rendement enz. Al deze gegevens kunnen vrij goed berekend worden, op één uitzondering na, 'de menselijke factor', d.w.z. de werknemers van het bedrijf. (Hoe belangrijk het patronaat dit vindt ziet men duidelijk in bv. het tijdschrift 'Ondernemen' van het Verbond van Christelijke Werkgevers en Kaderleden). Om nu voor zo weinig mogelijk verrassingen te staan wat betreft de werknemers is het noodzakelijk duidelijke afspraken te maken aangaande lonen, werktijd enz. Daartoe moet er zo weinig mogelijk discussie zijn binnen het kamp van de 'tegenstander', of zoals ze het zelf zouden noemen: de 'meestanders', want volgens hen, en daar lijken ze me over 't algemeen grondig van overtuigd, zijn er tussen werkgevers en werknemers geen tegengestelde belangen, maar zijn de belangen complementair: de werkgevers als eerste initiatiefnemers, waarna er werk wordt 'gecreëerd' voor de arbeiders. Gezien de concurrentiële positie tussen de twee vakbonden is er geen eenduidige partner om duidelijke afspraken te maken. Vanuit het patronaat lijkt het 'consensus'-idee (uiteraard binnen hun maatschappijvisie) zeer sterk verspreid; er is een groot geloof in overleg. Consensus komt het best tot stand met zo weinig mogelijk en zo duidelijk mogelijke partners. Nu menen werkgevers dat er een 'ongezonde' wedijver is tussen de verschillende bonden wat leidt tot extreme, onrealistische eisen. Van een evb voorzien ze minder opbod. Een evb blijkt te worden verdedigd uit efficiëntie-overwegingen.

Dit efficiëntie-argument duidt toch ook aan, dat het patronaat op dit ogenblik geen enkele vrees koestert voor de vakbonden. Dit is begrijpelijk gezien de crisis waarin we ons bevinden en die de arbeidersbeweging steeds zwaker maakt, maar ook gezien het slecht functioneren van de bonden. Of het patronaat nog dezelfde mening zou zijn toegedaan met een soort vakbond die zich niet tevreden stelt met het verdelen van de koek, of zelfs niet met mede-beheer, maar werkelijk fundamenteel andere maatschappijstructuren eist, lijkt op zijn minst twijfelachtig. Nu wordt de economische beslissingsmacht van het patronaat zelden ingeperkt door syndicale acties.

Het patronaat kan er ook van uitgaan dat een evb de arbeidersklasse nog meer zou depolitiseren, gezien de tendens hoe groter de groep, hoe meer kans dat men zich vastlegt op centrumposities. Ook dit werkt in het voordeel van het patronaat.

Eén vakbond per bedrijf zonder verdere intersectoriële organisatie is ook een wens die in patronale kringen leeft. Het betekent een totale versnippering van de solidariteit van de arbeidersklasse als geheel (de solidariteit binnen het bedrijf hoeft daarom nog niet verloren te gaan). Zulke vakbonden werden in het verleden reeds gerealiseerd maar dan wel in het Italië van Mussolini, het Duitsland van Hitler en het Portugal van Salazar.

Ook betracht Leysen (en misschien wel vele patroons) dat de arbeiders zich

eerder voelen beetgenomen door de Staat dan door de kapitalisten: 'Vroeger was onze boodschap aan de vakbonden: jullie drijven de prijs te hoog op. Maar nu is het veeleer de Staat die door zijn slecht beheer en door zijn omvangrijk beslag op het inkomen de prijs van de tewerkstelling opdrijft. Dat schakelt arbeid uit. Daar moeten we met de vakbonden over praten. Ze hebben er, net als wij, belang bij dat het verschil tussen bruto- en nettoinkomen verkleint, en dat de overheid dus minder uitgeeft.' (De Standaard, 9 mei 1984). Diezelfde bewering is in andere kranten vermeld en werd eveneens in 'Confrontatie' geuit. Maar op de expliciete vraag 'Een bondgenootschap met de vakbonden tegen de staat?' (Het Laatste Nieuws) komt een ontwijkend antwoord: 'Helemaal niet. Maar we moeten er kunnen over praten om de verspilling tegen te gaan en dat moet gaan over een grotere verantwoordelijkheid van de enkeling en een grotere selectiviteit in de sociale zekerheid.'

Nu dringen zich een aantal vragen op: *Is de evb wenselijk voor de arbeidersbeweging? en is ze mogelijk?*

Indien na kritische analyse blijkt dat een evb wenselijk lijkt voor de arbeidersbeweging, kan men dan tot de conclusie komen dat die analyse fout is, vermits ook het patronaat deze mening deelt, of dat er vanuit het patronaat een foute analyse is gemaakt, of dat men met grotendeels tegengestelde belangen tot gelijklopende strategieën kan komen? Of is er iets anders?

Wenselijkheid van een eenheidsvakbond vanuit de arbeidersbeweging

Tégen een evb zou ik stelling nemen indien het ABVV zou kunnen aansluiten bij een revolutionaire partij van enig belang. Dit zou de arbeidersbeweging strijdbaarder maken dan bij het versmelten van de verschillende vakbonden. De realiteit is echter dat de SP geen revolutionaire partij genoemd kan worden (ik spreek me hier niet uit over de mogelijkheid/onmogelijkheid van een revolutionaire partij hier en nu).

Een evb zou een bundeling van krachten betekenen, wat me nodig lijkt om meer drukkracht te kunnen uitoefenen op het patronaat. Arbeiderssolidariteit is noodzakelijk om 'en bloc' te kunnen protesteren. In een evb zouden de meest linkse militanten van het ACV efficiënter kunnen werken, en niet steeds de verplichting voelen zich neer te leggen bij de CVP-politiek.

Zich voorstander verklaren van een evb en de emancipatie van de arbeidersklasse ernstig nemen, zich dus niet tevreden stellen met overlegeconomie binnen het kapitalisme, betekent dat men een revolutionaire vakbond mogelijk acht.

Opdat een vakbond die revolutionaire standpunten inneemt mogelijk zou zijn moeten arbeiders inzicht krijgen in de sociaal-economische structuren die aan-

leiding geven tot hun afhankelijkheidssituatie. Ik meen dat de rol van de vakbond hierin belangrijk kan zijn, naast die van de partijen. De vakbonden moeten dan wel in staat zijn tot betere aansluiting bij de basis dan nu het geval is. Om daartoe te komen is herstructurering van het grootste belang. Ook de nu bestaande vakbonden functioneren slecht door o.a. hun 'boomstructuur' (hiërarchisch en bureaucratisch). De top is er te ver verwijderd van de basis. Diezelfde structuren transponeren naar een evb, maken die vakbond nóg groter en logger, wat uiteraard zinloos is. Iedereen weet dat gelijk welke instelling, zij het een fabriek, een ziekenhuis enz. wanneer ze té groot wordt, af te rekenen heeft met een inefficiënte werking. Dit kan echter opgevangen worden door een gedecentraliseerd beleid. Die redenering geldt ook voor de vakbond. Maar op welke manier decentraliseren? Het zogenaamd 'netwerk' i.p.v. een 'boomstructuur' blijkt beter en efficiënter te functioneren (ook binnen grote bedrijven). Een 'netwerk' geeft meer gespreide verantwoordelijkheid; problemen worden niet steeds verschoven naar beneden, naar boven of opzij (zoals in de boomstructuur, waar de verticale weg de enige is). Het houdt ook een 'netwerk' van controle, autoriteit en communicatie in en het initiatief vanuit de basis is belangrijk. De taak van de 'vrijgestelden' en de militant moet dan niet volledig bepaald worden door zijn formele rol, maar door de eisen van de concrete situatie op een gegeven ogenblik. Een evb lijkt me dus theoretisch wel wenselijk, maar dan enkel met grondig veranderde structuren. Na de *wenselijkheid* stuit men natuurlijk op de vraag:

Is er mogelijkheid om tot een bundeling te komen?

Theoretische en praktische moeilijkheden komen hier achter de hoek kijken. Het ontstaan zowel als de evolutie van de twee voornaamste vakbonden is zeer verschillend.

Om hun belangen te verdedigen begonnen arbeiders zich in de tweede helft van de vorige eeuw te organiseren. Rond 1890 waren er reeds verschillende losse federaties waarin socialisten en christenen samen werkten. De kerkelijke organisaties konden terecht vrezen dat de arbeiders zich beter zouden kunnen identificeren met het socialisme dan met het katholicisme van de Kerk. In 1891 verscheen dan ook de encyclicle Rerum Novarum, waarin de paus samenwerking van christenen met socialisten afwees omdat de laatsten anti-godsdienstig zijn. Men kan dus stellen dat het Christelijk Vakverbond gesticht is niet met als eerste bekommernis de arbeiders te emanciperen, maar vooral om een tegengewicht te vormen tegen de socialistische bonden. Vanaf hun oorsprong staan de twee vakbonden dus al *tegenover* elkaar. Dit blijft zich uiten tot op heden. Steeds ziet men pogingen tot frontvorming, en steeds ziet men dat er opnieuw wordt afgehaakt.

De evolutie van het ledenaantal van beide bonden is gebeurd volgens wat het 'schaareffect' wordt genoemd: de christelijke arbeidersbeweging loopt

langzaam haar achterstand in; er volgt een periode van kruising (tussen de verkiezingen van 1975 en 1979) en ten slotte laat het ACV de socialistische bond achter zich (Zie Vilrocx p. 165). Bij de laatste sociale verkiezingen van 1983 is de socialistische bond er weer op vooruitgegaan, maar globaal kan men toch wel een achteruitgang vaststellen. Deze achteruitgang heeft te maken met de veranderde samenstelling van de arbeidersklasse. Steeds meer werknemers komen van het platteland en zijn geneigd zich bij de katholieke zuil aan te sluiten. Dit geldt eveneens voor de kleine bedienden. Binnen het ABVV blijven de 'traditionele' arbeiders talrijker. Men kan zich afvragen welk effect deze achteruitgang heeft op het ABVV. Deze is reeds bedreigend op zich, en wordt een samensmelten dan niet gezien als een verlorengaan, het opsorpen van de socialistische visie?

Een ander praktisch probleem is dat AVC en ABVV, hoewel beide volgens boomstructuur georganiseerd, toch nog verschillende interne organisatievormen hebben. De onderlinge verschillen zijn te complex om er hier te kunnen op ingaan. Het enige wat ik hier kan opmerken is dat er bij een organisatie volgens beroepswerking én volgens streek er weinig drukkingsmogelijkheden bestaan en acties daardoor ook praktisch worden uitgesloten. Bij organisatie volgens sector alleen komt het spook van het corporatisme zijn hoofd opsteken.

Niet het minste probleem is wel dat ABVV en ACV ideologisch nog erg verschillend blijven (Vilrocx p. 69 e.v.). Het ABVV verwijst in haar doelstellingen naar een klassenloze maatschappij. Het ACV daarentegen wil door een systeem van medebeheer tot structurele veranderingen komen, maar door de bindingen met de CVP is ze tot een klassenverzoenend standpunt gedwongen.

Zelfs al worden hun respectieve acties niet zozeer gedifferentieerd door ideologische verschillen, maar eerder door hun onderlinge concurrentie (vaak gaan strijd om machtsposities door voor ideologische verschillen), toch kan men deze ideologische verschillen niet over het hoofd zien, ook al doordat het zeer moeilijk is grote groepen van principiële verklaring te doen veranderen. Ook de strategieën die ze theoretisch voorstaan zijn verschillend. Het ABVV wenst door *arbeiderscontrole* tot de gewenste maatschappelijke structuurveranderingen te komen, daar waar het ACV het *arbeiderszelfbestuur* voorstaat, waarbij naar het Joegoslavisch model wordt verwezen. Deze nadruk op zelfbeheer wordt door het ABVV eerder als tactisch gezien om zogenaamde radicale acties te verantwoorden (bv. fabrieksbezettingen), die echter enkel vanuit concurrentiële overwegingen worden ondernomen.

Dit arbeiderszelfbeheer wordt niet als radicale verandering van de maatschappij-structuren geïnterpreteerd door het ACV, maar zoals de arbeiderscontrole 'als een omvorming van de paritaire ondernemingsraden tot werknemersraad, de vertegenwoordiging van de werknemers in de toezichtsraad van het bedrijf en ten slotte de eis voor een grotere macht van de syndicale delegaties' (Vilrocx p. 70). Het ACV stelt het Duits model van mede-

beheer en medeverantwoordelijkheid voorop. Het ABVV daarentegen verwierpt de idee van medebeheer. Ze ziet het als een inkapseling van de arbeidersbeweging binnen het kapitalisme. Zoals André Renard zo bondig heeft gezegd: 'In het kapitalistisch systeem, enkel controle; medebeheer en zelfbeheer enkel in het socialisme' (Vilrocx p. 71).

Het ABVV benadrukt dat de belangen van de arbeiders objectief dezelfde zijn; dat samensmelting dus wenselijk is. Het ACV daarentegen is wel voor samenwerking, maar meent dat de arbeidersbelangen het best gediend zijn met verschillende vakbonden; dit zou de dynamiek bevorderen.

Kan men zeker voorzichtigheid, gaande tot afwijzing verwachten vanuit het ABVV om tot een evb te komen, de gevolgen van een eventuele eenheidsvakbond zullen in de katholieke zuil evenmin met gemak worden aanvaard. Tot nu toe brengt iedere goede katholiek zijn gehele leven door in de katholieke zuil. Vanaf geboorte tot dood wordt men er door katholieke verzorgingsorganisaties begeleid. Dit doorbreken is niet alleen zeer moeilijk voor de betrokkenen zelf, maar zal zeker op tegenstand botsen van de verschillende katholieke instellingen. Want, als men toestemt in een eenheidsvakbond, zijn er b.v. ook geen redenen om niet eveneens in te stemmen met een eenheidsmutualiteit. Enz...

Op het financiële vlak lijkt het mij ook de moeite het probleem eens te doorlichten. De socialistische beweging baseert zich op 4 peilers: de coöperatieven, (praktisch niet meer bestaande), de partij, het syndicaat en de mutualiteit. Het geld van de socialisten komt dus voornamelijk vanuit het syndicaat en de mutualiteit. Komt men tot een evb dan heeft de socialistische beweging een grote bron van inkomen minder. Men kan tegenwerpen dat dit dan ook geldt voor de CVP. Dit is echter maar gedeeltelijk waar, want zonder te willen beweren dat de SP géén geld krijgt van bedrijven, kan men toch stellen dat er veel meer geld uit bedrijven naar de CVP en PVV gaat (zie 'Het geld van de CVP', P. Franssen en L. Martens, EPO). Bij een eenmaking van vakbonden zou bijgevolg de SP financieel meer te verliezen hebben dan de CVP en PVV.

Een moeilijkheid die zich voor beide bonden voordoet is dat de mensen aan de top van de bonden hun eigen, persoonlijke positie verdedigen. Ook vakbonds'managers' zien hun loopbaan in een 'career-structure' (bv. weten na hoeveel dienstjaren er bevordering of opslag komt; weten welke voorwaarden voldaan moeten zijn om bevordering te bekomen). Nu, welke gevolgen zullen voorstellen tot eenmaking hebben op die carrières? Indien de topmensen menen dat hun carrière bedreigd wordt door eenmaking van de bonden, kan men niet anders verwachten dan oppositie tegen de eenmakingsvoorstellen. Dit kan zeker tot conflicten leiden tussen basis en top. De basis heeft immers haar werkgelegenheid niet direct aan de vakbonden te danken.

Besluit

Ik meen te mogen stellen dat op dit ogenblik zowel vakbonden (in 't algemeen) als patronaat (in 't algemeen) bestaan uit voorstanders van de consensus. Uitzonderingen in patronale kringen (extreem liberalen) en uitzonderingen in vakbondskringen (revolutionairen) worden geneutraliseerd door de consensus-meerderheid.

Door de crisis echter wordt de arbeidersklasse sterk verzwakt en krijgen de extreem-liberalen meer zeggingschap in het patronaat en verliezen de revolutionairen in de vakbonden aan invloed.

De situatie waarin de arbeidersbeweging zich nu bevindt zou ik beschrijven als de processie van Echternach: drie stappen vooruit, twee stappen achteruit. Nu zit de arbeidersbeweging, en bijgevolg ook de vakbond in de stappen achteruit; ze worden steeds meer in het defensief geduwd. Zelfs al steken er reële gevaren in de evb, vooral met het hier bestaande meerderheidssyndicalisme (1) waar ik hier niet kan op ingaan, is mijn antwoord op de vraag naar de wenselijkheid van een eenheidsvakbond positief. Ik meen dat de gevaren vooral op korte termijn gelden, maar dat op lange termijn de arbeidersbeweging voordeel zou halen uit meer eenheid.

Maar belangrijker dan de *eenheid* van de vakbonden lijkt me de *herstructurering* van haar organisatievorm. Zolang hiërarchie en bureaucratie de basisinitiatieven onderdrukken is er geen strijdbaar syndicalisme mogelijk.

Dat de voorzitter van het VBO zich eveneens voorstander van een eenheidsvakbond verklaart wordt verklaard door de reeds relatief zwakke arbeidersklasse, die daarenboven nog op een inefficiënte manier is georganiseerd. Indien de vakbonden gestructureerd zouden zijn op zo'n manier dat inspraak vanuit de basis reëel is, en dat daardoor de krachtsverhouding arbeid/kapitaal anders zou evolueren, dan zou, meen ik, het nu zo geprezen overleg binnen de patronale kringen wel minder populair zijn.

Met tegengestelde belangen (arbeid/kapitaal) tot dezelfde strategie komen (eenheidsvakbond) heeft alles te maken met de wijze waarop men verwacht dat de vakbond zou functioneren. Een eenheidsvakbond met basisdemocratie is een gevaar voor het patronaat; een hiërarchische en bureaucratische vakbond is dit véél minder. Dus: nog liever geherstructureerde en gescheiden vakbonden, dan een eenheidsvakbond met de bestaande structuren!

Of dergelijke hervormingen mogelijk zijn zal afhangen van de graad van politiek bewustzijn en solidariteit van de arbeidersklasse. Terwijl ik dit redactioneel schrijf zijn de stakingen in Duitsland nog volop aan de gang. Zou hun succes of hun verlies ons een aanwijzing kunnen geven voor de richting waarin de arbeidersklasse evolueert?

NOOT

1. meerderheidssyndicalisme: men streeft ernaar de grote meerderheid van de werknemers te syndicaliseren. In België wordt de aansluiting bij vakbond meestal door patroons betaald (niet in openbare sector). Aangeslotenen in België: 80% in industrie en 60-70% in openbare sector (gegevens van 1978).

BIBLIOGRAFIE:

'Ondernemen' jaargang 1984 nr. 1, 2, 3, 4.

Overlegeconomie: teksten van de Arbeidersuniversiteit 1978.

VILROCKX: *Werknemers in onzekerheid*. Masereelfonds, Centrum voor Sociologie V.U.B. 1981.